

3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
4. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста : [учебн. пособие] / Н. С. Болотнова. – [3-е изд., испр. и доп]. – М. : Флинта : Наука, 2007. – 520 с.
5. Борботько В. Г. Принципы формирования дискурса : От психолингвистики к лингвосинергетике / В. Г. Борботько. – [2-е изд.]. – М. : КомКнига, 2007. – 288 с.
6. Воробьева О. П. Текстовые категории и фактор адресата : [монография] / О. П. Воробьева. – К. : Вища школа, 1993. – 199 с.
7. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту : Теорія і практикум : [навч.-метод. посібник] / А. П. Загнітко. – Донецьк : Юго-Восток, 2007. – 313 с.
8. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : [монографія] / Н. В. Кондратенко; [за ред. К. Г. Городенської]. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 328 с.
9. Михайлов Н. Н. Теория художественного текста : [учебн. пособие] / Н. Н. Михайлов. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 224 с.
10. Назаренко О. М. Реалізація категорії діалогічності в сучасному українському газетному тексті : дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. М. Назаренко. – Одеса, 2012. – 20 с.
11. Плеханова Т. Ф. Дискурс-анализ текста : [пособ. для студентов вузов] / Т. Ф. Плеханова. – Мн. : ТетраСистемс, 2011. – 368 с.
12. Радзівєвська Т. Текст як засіб комунікації / Т. Радзівєвська. – К. : НАН України, Інститут української мови, 1998. – 191 с.
13. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [монограф. учебн. пособие] / Е. А. Селиванова. – К. : ЦУЛ ; Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
15. Текст V.S. контекст : [коллективная монография]. – Ростов-на-Дону : АкадемЛит, 2012. – 412 с.
16. Шабуніна В. В. Засоби діалогічної організації науково-навчальних текстів технічної галузі в сучасній українській мові : дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. : спец. 10.02.01 – «Українська мова» / В. В. Шабуніна. – Дніпропетровськ, 2010. – 220 с.

Summary. The article provides a justification dialogic nature of literary communication. The review of scientific approaches to the literary of communication, emphasized the role of speaker and addressee in the creation and perception of a literary text. Singled out categories of text-based speaker and addressee.

Keywords: dialogic, speaker, addressee, literary communication.

УДК 811.161.2'373.421

О.І. Петрова

ЯВИЩЕ СИНОНІМІЇ В СИНТАКСИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано класифікації термінів-синонімів, подано класифікацію синтаксичних термінів української мови з функціонально-прагматичних позицій.

Ключові слова: термін, термінологія, синонімія, дублет, варіант, функціонально-прагматичний аспект.

Одним із невирішених до сьогодні питань є проблема наявності синонімії у мові спеціального призначення, проте жоден із варіантів його розв'язання не надає повного уявлення про сутність цього явища. Відомо, що виникнення цієї проблеми пов'язане із особливим статусом термінів, як, з одного боку, елементів, що не відрізняються від елементів лексичної системи мови, здатних вступати у парадигматичні відношення синонімії, антонімії, омонімії та полісемії; з іншого, – як спеціальних назв певних понять, які повинні бути однозначними.

Останнім часом спостерігаємо зацікавленість учених проблемою синонімії термінів, оскільки із стрімким розвитком будь-якої науки, з розвитком її терміносистеми неодмінно відбувається процес переосмислення особливостей того чи того явища, а, отже, і виформування точного тер-

міна задля адекватної його номінації. При цьому, як зазначає Г.А. Іванова, “один і той самий науковий феномен можна позначити кількома термінами-синонімами – з однаковою або різною внутрішньою формою” [3, 122].

Проблема класифікації термінів-синонімів належить до недостатньо досліджених із двох причин: по-перше, через вимогу термінознавців щодо однозначності терміна (уперше вимоги сформульовані у 30-х рр. ХХ ст. Д.С. Лотте); по-друге, через різноплановість, різноаспектність семантики терміна, зумовлену різними мовними та позамовними чинниками.

Дослідженню семантики терміна (зокрема, і його синонімії) присвячені праці зарубіжних учених (наприклад, Ю.Д. Апресяна, О.С. Ахманової, В.В. Виноградова, Г.Й. Винокура, В.Г. Гака, О.О. Реформатського, Б.М. Головіна, Т.Л. Канделакі, Т.Р. Кияка, В.М. Лейчика, Д.С. Лотте, О.В. Суперанської та інших). Вітчизняні науковці зосереджуються на питаннях теорії термінологічної синонімії (О.А. Мартиняк) [7] та синонімії в галузевих терміносистемах, наприклад, мінералогічній (Н.І. Овчаренко) [10], цукрового виробництва (Л.М. Задояна) [2], дизайну (Я.Г. Мар’янюк) [6], науково-технічній (Т.В. Михайлова) [8], телекомунікаційній (О.М. Польщикова) [11] тощо.

Оскільки розмежування термінів-синонімів є одним із важливих завдань для термінологів, свої класифікації запропоновано Т.В. Михайловою [8], І.М. Кочан [5], Н.І. Овчаренко [10], Л.М. Філюк [12] та іншими. Однак погляди науковців щодо цього висвітлені з позицій традиційного термінознавства, попри поступовий перехід до нових дослідницьких парадигм на сучасному етапі, таким чином, у більшості зазначених класифікацій критерієм для розмежування постають особливості структури слів, морфологічний або синтаксичний критерій, тип синонімічного відношення (повнота взаємозамінності термінів).

Аналізуючи класифікації термінів-синонімів, звертаємо увагу на те, що залежно від обраного матеріалу дослідження, попри однакову сутність описуваних явищ, дібрано різні терміни задля номінації критерію розмежування понять. Так, єдиним є критерій “за етимологією” [11, 43-44; 1, 73] або “мовою-джерелом” [9, 13], хоча їхній подальший поділ відрізняється через особливості досліджуваної терміносистеми (у телекомунікаційній термінології О.В. Польщиковою спостережено паралельне вживання термінів іншомовного походження, термін іншомовного походження – автохтонний термін, паралельне вживання термінів власне українського походження [11, 43-44], а В.М. Молодець виокремив синоніми на іншомовній основі, синонімі пари: іншомовний термін – калька на національній основі, або дублети, синоніми на національній основі) [9, 13].

За структурним критерієм виділено однослівні терміни, однослівний термін і словосполучення, терміни словосполучення, термін-словосполучення та його усічено-словесну форму, термін-словосполучення й відповідну аббревіатуру (О.М. Польщикова); словотвірні терміни, утворені від однієї твірної основи за допомогою різних словотвірних афіксів, синтаксичні – терміни, утворені різними способами (афіксальний – безафіксний, морфологічний – аналітичний, основоскладання – аналітичний) та терміни-словосполучення з різним складом (О.А. Мартиняк) [7], ознаку кількість лексем зустрічаємо у В.М. Молодця [9].

Варто також звернути увагу на одну з нез’ясованих проблем, тобто розмежування понять (термінів) “синонім”, “варіант”, “варіантність”, “варіативність”, “дублетність”, адже через різні позиції дослідників по-різному вибудовуються класифікації. Деякі вчені синонімами називають терміни-дублети, а синонімію вважають термінологічною дублетністю (О.С. Ахманова, Б.Н. Головін, Р.Ю. Кобрін).

Хоча питання синонімії та дублетності досі не знайшло вичерпного висвітлення через можливість декількох варіантів його розв’язання, звернемося до поглядів тих науковців, хто трактує ці поняття як одне явище. Так, ототожнюючи поняття “термінологічний синонім” і “дублет”, І.М. Кочан виокремлює серед термінів з міжнародними компонентами різні іншомовні слова; іншомовне й національне слово; синонімію на рівні словосполучень. Щодо синонімії міжрівневої, то вона, на думку дослідниці, можлива тоді, коли у певних відношеннях перебувають композит і словосполучення з іншомовними словами; іншомовний композит та українське словосполучення; іншомовний композит і гібридне словосполучення [5, 16].

Одночасно із цим І.І. Вороною дублетними синонімами названо абсолютні синоніми, які також поділено на групи за етимологією: запозичений та побудований із власне українського мовного матеріалу терміни; два власно мовних терміни або терміносполучення [1, 73].

Оскільки сферою наших зацікавлень є синтаксична термінологія, адже багатоаспектність синтаксису відображена у метамові лінгвістики, то одним із завдань є здійснення класифікації термінних синонімів. Виходячи з функціонально-прагматичних позицій, можна говорити про наявність абсолютних та відносних термінів-синонімів у синтаксичній термінології [4].

Абсолютні термінні синоніми (за термінологією О.С. Ахманової – терміни-дублети) нечисленні в лінгвістичній термінології. До них належать такі, що відрізняються:

- генетичною характеристикою: *оптативне речення – бажальне речення, номінативне речення – називне речення*;
- особливостями структури (монолексемний термін – полілексемний термін: *детермінанти – детермінантні члени речення, перфомасив – перфомативний тип речень*).

Серед відносних синтаксичних термінів-синонімів, базуючись на дослідження В.О. Гречка, С.Є. Нікітіної, Г.Ф. Куришко, О.В. Падучевої та ін., виділяємо:

- сигніфікативні (поняттеві), що характеризуються сигніфікативними відмінностями при тотожності денотата (виникають, як правило, внаслідок різних наукових поглядів на один і той самий об'єкт): *речення* (як звичайна типізована форма) – *висловлення* (як найпростіший мовний вияв, пов'язаний із певною ситуацією);
- прагматичні синоніми, які попри високий ступінь смислової подібності та семантичну тотожність, вирізняються конотативною інформацією. Дослідники виділяють такі їхні різновиди: лексико-етимологічні, культурно-історичні, ідіоетнічні, індивідуально-авторські.

Окрім того, виділяємо концептуальні, або квазисиноніми, що слугують для позначення одного й того ж феномена в межах різних лінгвістичних напрямів, шкіл, теорій тощо: *присудок* (головний член речення у граматиці) – *предикат* (головний член речення у формальній логіці), *означення – атрибут, підмет – суб'єкт, головні члени речення – предикативне ядро*.

Підсумовуючи, зазначимо, що важливість порушеної проблеми потребує подальших досліджень, завдяки чому можливими стануть більш точні та виважені уявлення про місце термінів-синонімів у терміносистемах.

Список використаних джерел

1. Ворона І. І. Терміни-дублети в українській церковно-релігійній термінології [Електронний ресурс] / Іванна Ворона // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Ukr_term/2010_675/17.pdf
2. Задояна Л. Синонімія в сучасній українській термінології цукрового виробництва / Лариса Задояна // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. – 2008. – № 620. – С. 246-249. – Режим доступу до статті : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/natural/Vnulp/Ukr_term/2008_620/50.pdf.
3. Иванова Г. Синонимия терминов : ономаσιологический аспект / Г. А. Иванова. – С. 122. – Режим доступу : <http://www.philol.msu.ru/~rlc2007/pdf/4.pdf>.
4. Иванова Г. А. Синонимы в терминологической системе метаязыка лингвистики / Г. А. Иванова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2011. – № 6 (2). – С. 199-203. – Режим доступу : http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2011_6/44.pdf.
5. Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами / І. Кочан // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. – 2008. – № 620. – 2008. – С.14-19. – Режим доступу : http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk620/TK_wisnyk620_kochan.htm.
6. Мар'янюк Я. Г. Синонімія в українській термінології дизайну / Я. Г. Мар'янюк // Мова : Науково-теоретичний часопис з мовознавства. – Одеса, 2008. – № 13. – С. 85-87. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mova/2008_13/Mov13_18.pdf.
7. Мартиняк О. А. Синонімія та варіантність в українській науково-технічній термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. “Українська мова” / О. А. Мартиняк. – Львів, 2010. – 18 с.
8. Михайлова Т. Синонімічні відношення в українській науково-технічній термінології / Т.Михайлова // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. – № 503. – 2004. – С. 53-57.
9. Молодец В. Н. Некоторые проблемы терминологической синонимии / В. Н. Молодец // Термин и слово. – Горький, 1983. – С. 11-21.
10. Овчаренко Н. І. Способи номінації словотворення у сучасній українській мінералогічній термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. “Українська мова” / Н. І. Овчаренко. – Дніпропетровськ, 1996. – 21 с.
11. Польщикова О. Синонімія в українській телекомунікаційній термінології / Ольга Польщикова // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 675. – С. 42-44. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ukr_term/2010_675/10.pdf.
12. Філюк Л.М. Динамічні процеси у формуванні української терміносистеми інформатики (словотвірний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. “Українська мова” / Л. М. Філюк. – 2007. – 20 с.

Summary. The article analyses the classifications of the term-synonyms, gives the classification of ukrainian syntax terms according to the functional-pragmatic aspect.

Key words: term, terminology, synonymy, doublet, variant, functional-pragmatic aspect.

УДК 811.111'42

Т.М. Петрова

ЛІМЕРИК ЯК ТЕКСТОВЕ УТВОРЕННЯ

У статті досліджуються особливості лімерика як унікального явища англійської гумористичної поезії. Проаналізовано різнорівневі характеристики зазначеного текстового утворення, що володіє усіма властивостями даної структурної і смислової одиниці: зв'язністю, завершеністю та ін. Крім того, визначені типологічні характеристик лімерика з урахуванням функціонально-прагматичного параметра та параметра структури тексту.

Ключові слова: лімерик, текст, зв'язність, завершеність, типологічні характеристики.

Лімерик є унікальним явищем англійської поезії, в якому відбиваються англійська національна картина світу і національно-культурна специфіка образу мислення англійців. Під терміном «лімерик» розуміється невеликий за об'ємом гумористичний вірш, поява і жанрове формування якого, ймовірно, датується XVII століттям. Традиційно лімерик має визначену поетичну форму, що складається з п'яти рядків, в якій римуються 1-ий, 2-ий, 5-ий і 3-ій, 4-ий рядки, причому 3-ій і 4-ий мають меншу кількість складів. Ритмічний малюнок вірша має окреслений музичний характер, що є не випадковим, оскільки спочатку подібні п'ятирядкові вірші склалися у вигляді застільних пісень в Ірландії і були особливо популярні у місті Лімерик [4, 37].

У змістовому плані лімерик – це коротка розповідь про людину, яка потрапляє в неординарну і часто безглузду ситуацію. Сюжетно лімерик побудований таким чином: у першому рядку розповідається про те, хто головний герой і звідки він родом, другий рядок містить опис певних його особливих якостей або вчинків, потім йде мова про те, що він зробив або що з ним трапилося, і далі – чим все закінчилося. Канонічний лімерик має циклічну форму, що виражається в майже дослівному повторенні першого і останнього рядків. Так, нижченаведений приклад може слугувати ілюстрацією лімерика традиційної форми:

There was an Old Person of Chili
Whose conduct was painful and silly;
He sat on the stairs
Eating apples and pears
That imprudent Old Person of Chili.

На момент, коли у 1821 році в Англії виходить перша окрема збірка лімериків, вони вже достатньо відомі і як анонімні вірші, що існують в усній традиції, і як вірші для дітей зі збірки «Nicky, Dickory, Dock» (за іншими даними – «Mother Goose Rhymes»), яка побачила світ в середині XVIII століття. Стосовно цього варто зазначити, що, на думку деяких дослідників, лімерик ніколи не належав до розряду дитячої літератури в повному розумінні цього слова, володіючи лише однією рисою даного жанру – дидактичним характером [5].

Справжня популярність приходить до лімериків, коли з'являються дві збірки Едварда Ліра: *Book of Nonsense* (1846) і *More Nonsense* (1872). Використовуючи форму фольклорного лімерика, Е. Лір одночасно вносить деякі зміни: наприклад, використання заголовних букв для називання головного героя (*Old Person, Young Lady, Old Man* і ін.). Протягом XIX-XX ст. лімерик завойовує все більшу популярність. Строга форма і гумористичний зміст привертають увагу не тільки анонімних авторів, але й знаменитих письменників і поетів. Так, авторами витончених і дотепних віршів, виконаних у жанрі лімерика, є А. Азімов, Р. Кіплінг, У. Х. Оден, Р. Фрост, О. Хакслі, О. Неш та багато ін. Лімерики останнього з перерахованих авторів особливо відрізняються серед інших своїм особливим фонологічним і графічним малюнком [4, с. 40]. З появою авторських творів тематика лімериків стає різноманітнішою, сюжети складнішими, а жанрова форма лімерика використовується театральними і політичними критиками, авторами епіграм. Сучасні тексти лімериків рясніють алюзіями на наукові, художні і політичні теми. Проте, специфічні особливості лімерика – його фіксована поетична форма, строга сюжетна композиція і гумористичний характер викладу – залишаються незмінними.

Будучи текстом, лімерик володіє всіма властивостями даної структурної і смислової одиниці: зв'язністю, завершеністю та ін. Крім того, важливим в межах даної статті є визначення типоло-